

דבר ה' זו הלכה (שבת קל"ח):

הלכה שבועית בנושאים אקטואליים

מקום ההדלקה, מספר הנרות - מקורות והערות

א. מקום ההדלקה

כבר למדנו שיש בהדלקת נרות שבת שני עניינים, עונג שבת וכבוד שבת. עניינים אלו, משפיעים גם על מקום ההדלקה.

רמ"א פסק בשם האור זרוע "עיקר הדלקה תלויה בנרות שמדליקין על השלחן, אבל לא בשאר הנרות שבבית". כלומר, את הברכה על הדלקת נרות מברכים בנרות שמדליקים במקום האכילה ולא בנרות שמדליקים בשאר הבית.

הסיבה היא מאחר ועיקר מצוות הדלקת נרות שבת היא במקום האכילה, שיש בהדלקה זו גם עונג וגם כבוד. יחד עם זאת, יש לדאוג לתאורה גם בשאר חדרי הבית¹.

ב. כמה נרות להדליק?

מעיקר הדין מספיק להדליק נר אחד ויוצאים בזה ידי חובה. אבל, מצווה להרבות בנרות. ונהגו ישראל שלא לפחות משתי נרות, אחד כנגד זכור ואחד כנגד שמור². מנהגים נוספים במספר הנרות:

יש נוהגים להדליק שבעה נרות כנגד ימי השבוע. יש הנוהגים להדליק עשרה נרות כנגד עשרת הדברות ויש נוהגים להדליק נרות כמניין בני הבית³.

מקורות והערות

1. במסכת שבת (כה ב) מבאר רבא את שיטת רבי ישמעאל האוסר להדליק נר שבת בעטרן מפני כבוד שבת. ומסביר רבא "מתוך שריחו (של העטרן) רע גזרה שמא יניחנה ויצא". אביי, שואל את רבא- ומה בכך? שיצא! עונה לו רבא: "שאני אומר הדלקת נר בשבת חובה".

ופירש רש"י שהטעם שהדלקה זו חובה היא מפני שהדלקת הנר "כבוד שבת הוא, שאין סעודה חשובה אלא במקום אור כעין יממא".

תוס' במקום חולקים "במקום סעודה דחובה היא שיסעוד במקום הנר משום עונג".

ובשיטת הרמב"ם יש לכאורה סתירה. בפרק ה (הלי שבת הלי א) מפורש "ומדליק את הנר שזה בכלל עונג שבת". מאידך בפרק ל (שם הלי ה) כתב "מסדר אדם שולחנו בערב שבת ואף על פי שאינו צריך אלא לכזית, וכן מסדר שולחנו במוצאי שבת ואף על פי שאינו צריך אלא לכזית, כדי לכבדו בכניסתו וביציאתו, וצריך לתקן ביתו מבעוד יום מפני כבוד השבת, ויהיה נר דלוק ושולחן ערוך ומטה מוצעת שכל אלו לכבוד שבת הן".

בשו"ת בית הלוי (ח"א סי' יא) עמד על בעיה זו ויישב שיש שני סוגים של נרות שבת. יש נר במקום בו אוכלים ויש תאורה כללית לבית. ובדבר זה נחלקו אביי ורבא והראשונים - "דס"ל לאביי עיקר המצוה של ההדלקה הוא משום כבוד שבת דההדלקה גופה הוי כבוד לשבת אף על גב דהוא אינו שם ורבא הוסיף לו דמלבד חיוב ההדלקה משום כבוד שבת מחויב שיהיה לו נר דלוק במקום סעודה וזה הוי משום עונג שבת שלא יסעוד בחושך ולא סגי במה שהדליק במקום אחר ועל זה הא שפיר י"ל כה"מ דעל הך הדלקה דקאמר רבא דהוי רק משום עונג ובכה"ג גופה דאיירי רבא דשלא במקום הסעודה יש לו נר וקיים מצות כבוד שבת רק צריך להדליק עוד במקום סעודה דעל הדלקה זו א"צ לברך מדקרי להדלקה זו חובה. וגם מהסברא נראה כן דלא עדיף עונג זה מכל מה שמכין משום עונג שבת. וגם דאם היה לו נר דלוק מבעו"י במקום סעודה א"צ כלל לכבותה ולהדליקה וסגי במה שידליק השתא גם שלא במקום סעודה".

הערוך השלחן (סי' רסג סעי' ב) הלך גם כן בדרך זו, אלא שאצלו הסברה מתהפכת- הנר שעל השלחן הוא כבוד שבת, הנר בחדרים הוא עונג שבת- "וצ"ל דתרווייהו איתנהו דבמקום שאוכלין הוה מכבוד שבת ובשאר חדרים הוה מעונג שבת שלא יכשל בהליכתו שם וזהו שאמרו שם ותזנח משלום נפשי זה הדלקת נר בשבת דכשיש נר יש שלום ולא יכשלו ליפול ולכן מפני שיש בזה כבוד ועונג החמירו בה חכמים ועשאוהו כמצוה בפ"ע עד שמברכין עליה ביחוד".

עולה מהנ"ל שבהדלקה במקום האכילה אנו מרוויחים גם כבוד שבת וגם עונג שבת, מה שאין כן בשאר חדרי הבית, בהם יש רק עונג שבת או כבודה.

וכתב רמ"א (סי רסג סעי' י) "ועיקר הדלקה תלויה בנרות שמדליקין על השלחן, אבל לא בשאר הנרות שבבית".

וביאר במשנה ברורה "היינו דיברך עליהן ולא על שאר הנרות לפי שעיקר המצוה לכתחלה הן הנרות שאוכלין לאורן וראוי שתהא הברכה עליהן".

ובשו"ת דברי יציב (חלק אורח חיים סי' קכ) האריך לדון אם יש מצווה להדליק נר או שיהיה נר דלוק. ובסוף דבריו כתב: "זאת תורת העולה, שעיקר חובת הדלקת הנרות לצורך סעודה ומשום עונג שבת, אלא שיש בזה גם משום כבוד שבת, דמשו"ה בדלוק ועומד קיי"ל דחייב לחזור ולהדליק, וא"ש שהנשים מדליקות ומברכות אף שיש אור האלעקטרי"י כיון שדלוק מבע"י. ואולי עוד, דכיון שמשתמשים בזה תמיד אין כאן היכר לכבוד שבת אף אם יכבה ויחזור וידליק, אך לא מצינו בפוסקים שיחלקו בזה ודו"ק.

ועכ"פ שפיר מברכות למ"ש רמ"א שהמנהג לברך על תוספת אורה, ומה גם שכבר הונהג להדליק נרות לכבוד בכל הזדמנות חשובה לסעודת מצוה וכדו', והוי מכבד את השבת בזה שמדליק נרות כמו בשביל אדם חשוב שמגיע ובא, וכעין שמבואר בדף קי"ט מהכנות האמוראים לכבוד שבת מלכתא ודו"ק.

אמנם חיוב זה י"ח בנרות שמדליק על שולחנו, וכלשון הרמב"ם בפרק ל', ובשאר חדרים שפיר סומך על אור האלעקטרי"י כיון שעיקר חובת הדלקה רק שיהא אור בבית והא איכא, ומה שמחוייב במעשה הדלקה הוי רק מחמת כבוד וסגי במה שמדליק על השולחן ודו"ק. ובפרט להמבואר בלבושי שרד הנ"ל, שהטעם רק כדי שלא יכשל בעץ ואבן, וא"כ כיון שיש איזה אור או שמאיר לתוכה מחדר הסמוך הרי לא ייכשל כבר ודו"ק".

2. עיין במשנה ברורה (סי' רסג ס"ק ט וס"ק כב) ובמעשה רב מהגר"א (ס"ק קמ) כתוב להרבות בנרות (ועיי"ש ס"ק קיב). ובשמירת שבת כהלכתה (ח"ב פמ"ג ס"ק ט) כתב "וי"ל דאפילו כשדולק מאור החשמל מ"מ בריבוי הנרות איכא תוספת שמחה" כמו שכתב המשנה ברורה (סי' רסג ס"ק לה) "דכל מה דמיתוסף אורה יש בה שלום בית ושמחה יתירה להנאת אורה בכל זווית וזווית".

3. עיין בשמירת שבת כהלכתה (שם ס"ק י)

ובעצם השאלה כיצד ניתן להוסיף נרות יותר ממה שתקנו חז"ל כתב החת"ס (שו"ת ח"א סי' עה) "והנה בהא דאמרינן בש"ס שם (קג ב) לא יפחות משלשה ולא יוסיף על ז' כתבו תוס' (קד א ד"ה

ומה) משום דנתקן נגד דבר מה כמו בחוליות שבציצית לא יפחות מז' ולא יוסיף על י"ג. וצל"ע מהא דתנן ר"פ הקורא עומד (מגילה כא א) בשבת קורין ז' לא יפחות אבל מוסיפין והוא נגד ז' רואי פני המלך (שם כג א), ומזה הוכיח הרא"ש שלהי ר"ה (פ"ד ס"ג) דמותר להוסיף על פסוקי מלכיות אף על גב שנתקנו נגד עשרה מאמרות כי אין הפסד בהוספה, ומזה למד מהרי"ל להוסיף על ב' נרות אף על פי שהם נגד זכור ושמור ופסקו רמ"א א"ח סי' רס"ג וצ"ע לכאורה. והנלע"ד בזה דודאי בסדר הבדלות לולי תיקון חז"ל מהיכי תיתי לעשות חוליות כלל, ואפילו היו עושים שליש גדיל מ"מ חוליות לא היו עושים והם אמרו ואין לשנות, משא"כ בהדלקת נר שבת דמצוה להרבות בנרות כדכתיב (ישעי' כד טו) באורים כבדו ה' ואמרו במדרש [ילקוט שם] בפנסיים, ואיך יבואו חז"ל ויאסרו להוסיף על ב' נרות משום רמז דידהו, וכן בקריאת התורה בשבת שאין בו בטול מלאכה לעם היו יכולים לקרות כל היום ולהזמין גברי טובא הלא בימיהם לא היה תוספת ברכה שאינה צריכה כי הראשון מברך [לפניו, והאחרון] לאחריו ואיך יבואו חכמים לאסור שלא יקרא יותר משבעה משום רמז דידהו, ע"כ די להם שלא יפחתו אבל המוסיף שפיר קא מוסיף, וכן בפסוקי דר"ה דמלכיות שהוא בתוך התפלה וספור שבחיו של מקום אין לתת קצבה להוסיף בשבחים כי הכל מענין התפלה ע"כ אמרו לא יפחות אבל מותר להוסיף, וא"כ בנידון דידן נמי נאמר דוקא בברכת הבדלה דקדקו לומר והאמר ולא ג' אמר ולא ז' אמר אבל בתפלה לית לן מספר לסדור שבחים וכל המוסיף מוסיפים לו"